

Genişletilmiş Özet

Üniversite Öğrencilerinde Elektronik Sigara Kullanım Prevalansı: Prediktör ve Mediyatörler

Giriş

Elektronik sigaralar nikotin çözeltilisiyle karıştırılmış sıvıları buharlaştırabilen cihazlardır. Elektronik sigara fikrine dair ilk kayıt Herbert A. Gilbert'in 1963 yılında "duman içermeyen tütün sigarası" üzerine bir patent kaydettirdiği zamana dayanmaktadır. Çinli eczacı Hon Lik 2003 yılında elektronik sigarayı bugünkü formunda icat etmiştir. E-sigaralar ilk defa 2004 yılında piyasaya çıkmıştır ve piyasaya çıktıktan sonra günümüzde daha erişilebilir olmuştur ve kullanımları hızla artmıştır. E-sigaralar insan sağlığına etkileri ve henüz bilinmeyen yönleri nedeni ile günümüzde uzmanlar tarafından tartışılmaktadır. E-sigaraların kullanımı, sigara tüketimini ve maliyetini azaltması ayrıca sigara bırakmaya yardımcı olması, yasak olan yerlerde kullanılması gibi nedenler ile gierek artmaktadır. Elektronik sigara kullanma oranları sigara içen ve içmeyenler arasında önemli bir düzeyde artmaya devam etmektedir. Yapılan prospektif çalışmalarda elektronik sigara kullanımının bilinen demografik, psikosozal ve davranışsal risk faktörleri ayarlandıktan sonra dahi hiç sigara içmeyen ergenler ve genç yetişkinler arasında sigara içmeye başlama riskini artırdığı bildirilmiştir. Uzmanlar bu artan riski önemli bir halk sağlığı sorunu olarak görmektedir. Çalışmalarda yetişkinlerde elektronik sigara kullanımının sigara bırakmaya yardımcı olabileceği öne sürülse de gençlerde elektronik sigara yokluğunda sigaraya başlama riskini artırabileceği ile ilgili endişeler vardır. Bu artma riskinin tahmin edilmesi ergenler ve genç yetişkinler arasındaki elektronik sigara kullanma potansiyelini belirlemek için önemlidir. Bu çalışmada Türkiye'de Çukurova Üniversitesi'nde sağlık alanında eğitim alan öğrencilerde e-sigara kullanma prevalansı ve e-sigara kullanımını etkileyen faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metot

Bu kesitsel tipteki çalışma Türkiye'de Adana ilinde 2023 yılında Çukurova Üniversitesi'nde eğitim gören öğrenciler üstünde yapılmıştır. Çalışmanın yapılabilmesi için Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel olmayan klinik araştırmalar etik kurulundan izin alınmıştır. Çalışmanın evrenini Tıp Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Meslek Yüksek Okulu öğrencileri oluşturmaktadır (yaklaşık 1200 kişiden oluşmaktadır). Literatürde elektronik sigara kullanma prevalansını %16 olarak bildiren bir çalışmadaki prevalans değerini; güven aralığı=%95, güç %90, effect size=0.04 olarak referans alındığında ulaşılması gereken minimum örneklem büyüklüğü 795 kişi olarak bulunmuştur, toplamda 987 kişiye ulaşılmıştır. Öğrencilere WhatsApp gruplarından online anket gönderilerek ulaşılmıştır. Ankete onay verip başlamayı kabul eden 987 kişiden dönüş olmuştur. Ankete katılmayı kabul edenlerin demografik verileri, sigara kullanma öyküleri, elektronik sigara kullanma öyküleri ve elektronik sigara ile ilgili bilgileri toplanmıştır. Veri toplama formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm sosyodemografik form, ikinci bölüm Fagerström nikotin bağımlılık testi ve üçüncü bölüm elektronik sigara ile ilgili bilgi ve kullanma durumu ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Bulgular

Çalışmamıza dahil edilen 987 öğrencinin yaş ortalaması 20.62 ± 2.68 (min=17-max=35)'dir, %59.8'i kadındır. E-sigara içme durumlarına göre temel demografik faktörler ve bağımlılık düzeyi karşılaştırıldığında istatistiksel olarak önemli farklılıklar olduğu bulunmuştur. E-sigara içen öğrencilerin yaşları ve bağımlılık düzeyleri önemli düzeyde daha fazladır. Erkeklerde, hane halkı geliri yoksulluk sınırının üstünde olanlarda, ailesinde geleneksel sigara içenlerde, ailesinde e-sigara kullanımlarda, hayatında en az bir defa geleneksel sigara içmiş olanlarda ve düzenli sigara içenlerde e-sigara kullanma oranlarının önemli düzeyde daha fazla olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin %5.4'ü düzenli olarak, %26.3'ü ise en az bir defa veya dönem e-sigara kullandığını ifade etmiştir. E-sigarayı duyma oranları %93.5'tir ve bu durumda en önemli kaynaklar arkadaş ortamı ve sosyal medyadır. E-sigaranın en sık temin edildiği ortamlar tobacco shoplar ve internettir. Öğrencilerin %52'si e-sigarayı bir tütün ürünü olarak bilmiyor veya olmadığını düşünüyor. Öğrencilerin %17.4'ü sağlığa zararı olup olmadığını bilmiyor, %38.8'i sigara ile karşılaştırdığında zararı hakkında bilgisi olmadığını bildirmiştir ve yarısı e-sigarlarda nikotinin olduğunu bilmemektedir. E-sigara kullanma durumuna göre zarar algısı karşılaştırıldığında düzenli içicilerde geleneksel sigaranın daha zararlı olduğu algısı daha yaygındır. Öğrencilerde hayatında en az bir defa veya dönem e-sigara kullanma/deneme ve sürekli olarak e-sigara kullanma olasılığını tahmin etmek için oluşturulan iki lojistik regresyon modelinin önemli olduğu bulunmuştur. Her iki modele aynı bağımsız değerkenler dahil edilmiştir; yaş, cinsiyet, hane halkı geliri, ailede sigara kullanma durumu, ailede e-sigara kullanma durumu, yaşam boyu en az bir defa/dönem sigara kullanma durumu ve düzenli sigara içme durumu. Modellere dahil edilen değerkenlerden model 1 için (e-sigara deneme) cinsiyet ve düzenli sigara içicisi olanın modele önemli katkı yaptığı, erkeklerde e-sigara kullanma riski 2.16 kat, düzenli sigara içenlerde ise 3.73 kat daha fazladır. Sürekli e-sigara kullanma riskinin ise ailede sigara kullanan olması varlığında 7.91 kat, ailede e-sigara kullanan olması varlığında ise 4.66 kat arttığı bulunmuştur. Elektronik sigarayı düzenli kullanmada nikotin bağımlılığının aracı etkisi mediasyon analizi ile incelenmiştir. Modelin değerkenleri cinsiyet, yaş, ailede sigara ve e-sigara kullanımınıdır, mediatör değerken ise nikotin bağımlılık düzeyidir. Direkt ve indirekt etkiler incelendiğinde; nikotin bağımlılık düzeyinin e-sigara kullanmada önemli bir mediatör olmadığı bulunmuştur. Ancak direkt ve component etkilere bakıldığında ise cinsiyetin nikotin bağımlılığı üzerinde direkt etkili olduğu kadın cinsiyette nikotin bağımlılığının daha düşük

olduğu bulunmuştur. Total etkiye bakıldığında erkek cinsiyetin ve ailede e-sigara kullanma varlığının e-sigara kullanılması ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tartışma

Çalışmamızın sonuçları ülkemizde yapılan az sayıdaki çalışmalar ile karşılaştırıldığında gençler arasında elektronik sigara prevalansının arttığına işaret etmektedir. Her dört gençten biri e-sigarayı denemiştir ve %5,4' düzenli olarak kullanmaktadır. E-sigaranın zararları ve bağımlılık yaptığı ile ilgili bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Elektronik sigarayı denemede erkek cinsiyetin ve geleneksel sigara içicisi olmanın, sürekli içici olmada ailede geleneksel sigara veya e-sigara kullanan varlığının ve erkek cinsiyetin önemli prediktörler olduğu bulunmuştur. Elektronik sigaralara ulaşmada en önemli kaynaklar tobacco shoplar ve internettir. Gençler arasında e-sigara gelecekte önemli bir halk sağlığı sorunu olmaya aday görünmektedir. Her ne kadar diğer ülkelere nazaran daha düşük oranlar tespit etmiş olsak da eğitim ve denetim konularında eksikler olduğunun işaretleri vardır. Gençlere ve adölesanlara yönelik e-sigaranın zararlarını anlatan eğitimlerin yapılmasını, internet ve tobacco shoplara yapılan denetimlerin sıklalaştırılmasını, geleneksel tütün kullanımı ile e-sigara kullanma arasındaki ilişkiyi de göz önüne alırsak tütün ile mücadeleye en sıkı Őekilde devam edilmesini tavsiye ediyoruz.